

1. Referentie

Referentie	Juffer, F., Duyvensteijn, M.G.C. & van Ijzendoorn, M.H., (1995). 'Opvoedingsondersteuning en intergenerationele overdracht van gehechtheid: Kan de cirkel worden doorbroken?' <i>Kind en Adolescent</i> , 16, (1), 27-41.
Taal	Nederlands
ISBN	ISSN: 0167-2436.
Publicatievorm	Tijdschriftartikel

2. Abstract

Vanuit de gehechtheidstheorie wordt verondersteld dat er een intergenerationele overdracht van (on)veilige gehechtheidspatronen plaatsvindt. De hoofdvraag of het mogelijk is via een ondersteuning van de ouders een veilige gehechtheidsrelatie met de kinderen te bevorderen met als centrale bijvragen 'of tijdens de gedragsmatige interventie de mentale gehechtheidsrepresentatie ook verandert' en 'of het mogelijk is via een specifieke interventie de mentale gehechtheidsrepresentatie te beïnvloeden'. In het kader van een vooronderzoek hieromtrent zijn vier mogelijke interventies getest bij een aantal moeders met een onveilige gehechtheidsrepresentatie. In dit artikel wordt een casus besproken die deel uitmaakt van het vooronderzoek. Er wordt ingegaan op de verschillende vormen van opvoedingsondersteuning die in deze casus werden aangeboden en op de instrumenten van de voor- en nameting. Vervolgens wordt het verloop van de interventie en de resultaten besproken.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Gezin, welzijn
Trefwoord(en)	Gehechtheidstheorie, opvoedingsondersteuning

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Centrum voor Gezinsstudies, Vakgroep Algemene Pedagogiek, Rijksuniversiteit Leiden. De beschreven case-study kwam mee tot stand met Pionier-steun van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).
Onderzoeker(s)	Mevr. drs. F. Juffer, mevr. drs. M.G.C. Duyvensteijn & prof. dr. M.H. van Ijzendoorn Centrum voor Gezinsstudies Vakgroep Algemene en Gezinspedagogiek Rijksuniversiteit Leiden Postbus 9555 2300 RB Leiden Nederland Tel: +3171/ 527 34 34 of +3171/ 527 34 35 Fax: +3171/ 527 39 45 secped@fsw.leidenuniv.nl http://www.childandfamilystudies.leidenuniv.nl/index.php3?c=68

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Is het mogelijk om via een ondersteuning van de ouders een veilige gehechtheidsrelatie met de kinderen te bevorderen? Verandert tijdens de gedragsmatige interventie de mentale gehechtheidsrepresentatie ook? Is het mogelijk om via een specifieke interventie de mentale gehechtheidsrepresentatie te beïnvloeden?
Hypothesen	Uit vergelijkend onderzoek van interventiestudies gericht op de gehechtheid bleek dat

	kortdurende, niet-therapeutische vormen van opvoedingsondersteuning vaak meer effect bewerkstelligden dan langdurige, therapeutische interventies (Juffer e.a., 1994). Hierbij werden volgende zaken bevestigd die reeds eerdere studies aangehaald hadden. Zo zou het geven van schriftelijk materiaal een effectief middel gebleken zijn om de ouderlijke responsiviteit te bevorderen. Ook het geven van persoonlijke adviezen tijdens interventiesessies in de thuissituaties bleek een effectieve ondersteuningsmethode te zijn. De hypothese dat een ouder die zijn gehechtheidsverleden niet heeft verwerkt, zich minder makkelijk zal kunnen inleven in de emoties en behoeften van de peuter.
--	---

6. Methode

Onderzoeks-methode	Soort onderzoek: interventie-onderzoek met een experimenteel design met aselecte toewijzing en een controlegroep. In het kader van een vooronderzoek zijn de interventies getest bij een aantal moeders met een onveilige gehechtheidsrepresentatie. In dit artikel wordt een casus besproken die deel uitmaakt van het vooronderzoek. Er vonden 8 onderzoekscontacten met een moeder plaats. Het ging hierbij om een voormeting op het instituut en een in de thuissituatie, vier interventiesessies (men maakt hierbij gebruik van schriftelijke, video- en gespreksinterventies) thuis en vervolgens twee nametingen op het instituut. De huisbezoeken werden afgelegd door 2 onderzoekers, andere dan die die de voormeting in het instituut deden. Eén van de 2 huisbezoekers had de rol van ondersteuner (die opvoedingsondersteuning geeft), terwijl de andere een observerende rol had. Dit omdat het om een casus uit het vooronderzoek ging. In het hoofdonderzoek legt slechts één persoon de huisbezoeken af. De interventie is gericht op de elementen die voor de gehechtheidsrelatie van belang lijken: het verhogen van de sensitieve responsiviteit van de moeder, het stimuleren van een positief lichamelijk contact tussen moeder en kind en het bevorderen van een affectieve afstemming van de moeder op haar kind. De interventiesessies zijn gestructureerd in die zin dat er bij iedere moeder dezelfde methodiek wordt gevolgd. Er is echter ruimte voor individuele verschillen. Na iedere sessie wordt in een logboek bijgehouden hoe het huisbezoek is verlopen. In deze case-study wordt dus getoetst of de toegepaste interventies effect hebben op: 1) de gehechtheidsrepresentatie van de moeder, waarbij een verschuiving van onveilig naar veilig, of een toegenomen verwerking van het verleden beoogd wordt; 2) de sensitieve responsiviteit van de moeder, waarbij een toename ervan verwacht wordt; 3) de gehechtheidsrelatie tussen moeder en kind; het tot stand komen van een veilige gehechtheidsrelatie is een uiteindelijk doel. * Voormetingen: <i>Het eerste Gehechtheidsbiografisch Interview</i> Dit gebeurt zowel bij de voor- als de nameting (test-hertestbetrouwbaarheid bleek voldoende) om na te gaan of er veranderingen plaatsvonden in de gehechtheidsrelatie van de moeder. Hier werd gewerkt aan de hand van beoordelingsschalen. De onafhankelijkheid en onwetendheid van de onderzoeker over de voor- of nameting wordt gegarandeerd aan de hand van een complexe methode. <i>Eerste huisbezoek</i> Onderzoekers observeren het gedrag van de moeder ten aanzien van het kind en schatten de openheid van de moeder voor opvoedingsadviezen na afloop in. <i>De interventies</i> Eerste sessie: huisbezoek waarbij een schriftelijke interventie (waarbij brochures over het ingaan op huilen van baby's besproken worden) met de onderzoeker en video-interventie (waarbij het zien van het eigen gedrag en het bespreken ervan centraal staat) aan bod komen. Opnieuw wordt de openheid voor opvoedingsadviezen van de moeder door de onafhankelijke onderzoeker ingeschat. Tweede sessie: de inhoud van deze sessie is aangepast aan de situatie van de casus. Grootmoeder wordt mee uitgenodigd. Er vindt een video-interventie plaats en een gespreksinterventie.
--------------------	---

	Derde sessie: een video-interventie gaat dieper in op de principes van sensitief-responsief reageren (het belang van adequaat en prompt te reageren op signalen van het kind). Ook komt de schriftelijke interventie aan bod. Vierde sessie: een schriftelijke interventie gaat dieper in op het sensitief-responsief reageren, toegepast op speelse interacties. Bij een video-interventie staat het thema 'affectieve afstemming' centraal. Vertrouwen van een kind ten aanzien van een ouder is gebaseerd op het inlevingsvermogen van de ouder. Er volgt nadien een gespreksinterventie. * Nametingen: <i>Het tweede Gehechtheidsbiografisch Interview</i> Deze nameting gebeurt om na te gaan of er veranderingen plaatsvonden in de gehechtheidsrelatie van de moeder. Hier werd gewerkt aan de hand van beoordelingsschalen. De onafhankelijkheid en onwetendheid van de onderzoeker over de voor- of nameting wordt gegarandeerd aan de hand van een complexe methode. <i>De Vreemde Situatie</i> Observatie van moeder en kind wanneer het kind 14 maanden oud is. Tijdens deze procedure wordt het gehechtheidsgedrag van het kind geactiveerd door twee korte scheidingen van de ouder en de komst van een onbekende persoon. Op grond van het gedrag van het kind tijdens de gehele procedure, en vooral zijn reactie op de terugkeer van de ouder na de scheidingen, wordt een gehechtheidsclassificatie toegekend: veilig of onveilig. Deze nameting wordt door 2 codeurs geobserveerd, waarbij een eensluidende classificatie wordt toegekend.
Onderzochte groep	In dit artikel wordt 1 gevalstudie bekeken en besproken doorheen voor- en nameting in het vooronderzoek. De moeder, Ria, en het kind, Evelien, worden gedurende 8 contacten geobserveerd. Het gedrag van moeder en kind staan centraal.
Bereik	/

7. Resultaten

interventies	* Voormetingen: <i>Het eerste Gehechtheidsbiografisch Interview</i> In de casus blijkt de moeder een gereserveerde kijk te hebben op het gehechtheidsverleden, ze idealiseert de huidige interpretatie van de invloed die deze ervaringen hebben gehad op haar eigen persoon(lijkheid). Ze ziet vooral de zonnige kant in van wat er in het verleden gebeurd is. De boosheid ten aanzien van haar eigen moeder komt tot uitdrukking in de vorm en in de inhoud van het interviewfragment. De preoccupatie blijft beperkt tot enkele fragmenten, en in het totale interview overweegt nadrukkelijk de gereserveerde representatie van het gehechtheidsverleden. <i>Eerste huisbezoek</i> Het gedrag van de moeder blijkt volstrekt onvoorspelbaar te zijn: soms vindt ze iets goed, daarna opeens niet meer. Ook zijn er afwijzende momenten. Na afloop van het bezoek schatten de onderzoekers in dat de moeder weinig openstaat voor opvoedingsadviezen. <i>De interventies</i> Eerste sessie: het bekijken van de video heeft op de moeder een zekere confronterende werking. Na afloop van dit huisbezoek schatten de onderzoekers de mate van openheid voor opvoedingsadviezen bij de moeder hoger in dan bij het kennismakingsbezoek. De moeder toonde zich gemotiveerd en betrokken om aan het onderzoek mee te doen. Tweede sessie: De grootmoeder is mee. Het onvoorspelbare gedrag van de moeder komt door observatie van de onderzoekers opnieuw naar boven in het logboek. Bij de video-interventie is duidelijk dat de band tussen moeder en dochter veranderd is, het kind zit – in tegenstelling tot vroeger – op moeders' schoot bij het bekijken van de video. De moeder is ook positiever over het kind. Bij de gespreksinterventie merkt men dat doorheen het gesprek de grootmoeder niet altijd dezelfde mening heeft over de jeugd van de moeder als de moeder zelf. Grootmoeder lijkt begrip te vragen voor haar moeilijke situatie toen. Derde sessie: De vorige sessie was uniek, want zij hadden nog nooit over het verleden gepraat. De moeder betwijfelt of ze er nog eens zullen over praten.
--------------	--

	De moeder heeft snel door waar het in de sessie met de video-interventie over gaat en benoemt enkele keren uit zichzelf haar eigen gedrag en de tekortkomingen daarin. Ze stelt een vraag over de folder die ze voorafgaand gekregen heeft. Vanaf dit moment lijkt de moeder haar best te doen de dingen vanuit het perspectief van het kind te zien. Vierde sessie: Bij de video-interventie toont de moeder een actieve betrokkenheid: ze legt verschillende keren uit hoe het gedrag van haar dochter begrepen moet worden. Daarnaast luistert ze met aandacht wat de onderzoeker vertelt over het belang van het delen van gevoelens met je kind.. Uit de videobeelden blijkt dat de moeder beter let op de signalen van haar kind dan voorheen. Ze volgt regelmatig de blikrichting van haar, verwoordt het als haar dochter iets niet meer wil en beëindigt een spelletje op zo'n moment dan ook. Bij de gespreksinterventie vertelt de moeder over haar vader, die als boeman werd afgeschilderd door haar eigen moeder, terwijl hij toch ook zijn goede kanten heeft. Het was beter geweest volgens haar, zegt ze, als haar moeder vroeger meer had uitgelegd. Gebeurtenissen als de ouderlijke ruzies en de echtscheiding zou ze dan beter hebben begrepen. <i>* Nametingen:</i> Tijdens een evaluatiegesprek vertelt de moeder dat ze de tips van de video-interventie zinvol vond. Wat de gespreksinterventie betreft, is ze minder positief. Ze vindt dat er dingen worden opgerakeld die je misschien maar beter kunt laten rusten. Bij een van de laatste ontmoetingen hebben de onderzoekers een video-opname gemaakt van een interactiesituatie waarbij de moeder met het kind speelt. Door de beoordelaars wordt het gedrag van de moeder als sensitiever dan bij de voormeting beoordeeld. <i>Het tweede Gehechtheidsbiografisch Interview</i> De moeder vertelt openhartig over de ellende in het gezin, in het bijzonder voordat haar ouders van elkaar scheidden. Er is sprake van een rolomkering, waarbij zij haar eigen moeder diende te beschermen, maar die leidt niet tot een gepreoccupeerde visie op het verleden. Van de boosheid uit het eerste interview is niets terug te vinden, ook niet in de antwoorden op vragen naar de huidige relatie met de ouders. Wel zet zich nog sterker en consequenter de gereserveerde strategie van omgang met het gehechtheidsverleden door. Ook nu weer ziet ze vooral de zonnige kanten van de scheiding van haar ouders. <i>De Vreemde Situatie</i> De gehechtheidsrelatie wordt als veilig geclassificeerd. De dochter zoekt na de scheidingsepisoden actief lichamelijk contact met haar moeder, en wordt snel getroost wanneer zij wat van streek is. Als ze weer op haar gemak is, gaat ze na een poosje zelf weer spelen.
casus	De betekenis van deze casus voor het hoofdonderzoek: de casus hoeft niet exemplarisch te zijn voor de rest van het onderzoek. De uitkomst dat de gegeven interventie in de casus wel lijkt te hebben geleid tot een verbetering van de sensitieve responsiviteit en het ontstaan van een veilige gehechtheidsrelatie, maar niet tot een verandering in de mentale gehechtheidsrepresentatie, heeft de onderzoekers stof tot nadenken gegeven. Men kan er bij deze casus uiteraard niet zonder meer van uitgaan dat de gedragsverbetering en de veilige gehechtheidsrelatie te danken zijn aan de interventie, er heeft immers bijvoorbeeld geen voormeting van de gehechtheidsrelatie plaatsgevonden. Vanuit gegevens uit eerdere interventie-onderzoeken, nemen de onderzoekers hier aan dat de resultaten bij de casus aan de interventie mogen worden toegeschreven. De positieve verandering op gedragsniveau geeft een aanwijzing dat de onderzoekers met hun schriftelijke interventie en video-interventie op goede weg zijn. Die worden dan ook ongewijzigd opgenomen in het hoofdonderzoek dat volgt. Dat de gespreksinterventie (nog) niet effectief bleek te zijn op mentaal niveau, heeft geleid tot een kritische doordenking ervan. Antwoord op de geformuleerde hypothese: Een relatief kortdurende en niet-therapeutische interventie blijkt positieve gevolgen te kunnen hebben voor de responsiviteit van de ouder en de gehechtheidsrelatie met het kind. Een verklaring voor de werkzaamheid van de interventie moet volgens de onderzoekers worden gezocht in de volgende punten: 1) het gegeven dat de interventie thuis wordt gegeven. Opvoedingsondersteuning die

	plaatsvindt in de natuurlijke setting van het gezin kan veel exacter worden afgestemd op de ouder-kindinteractie, er is sprake van meer ecologische validiteit. 2) Het gegeven dat de ouder tijdens de interventie wordt ingeschakeld om het gedrag van zijn kind te interpreteren, geeft de ouder de erkenning dat hij een expert is wat zijn kind aangaat. 3) Het medium video maakt interactieprocessen zichtbaar en toont de ouder zijn aandeel in de interactie. Er was ook de hypothese dat een ouder die zijn gehechtheidsverleden niet heeft verwerkt, zich minder makkelijk zal kunnen inleven in de emoties en behoeften van de peuter. De gevolgen van deze discrepantie kunnen ook positief ingeschat worden. Misschien heeft de moeder de geborgenheid en intimiteit met haar baby als een verrijkende ervaring beleefd, die haar helpt bij het verwerken van haar eigen jeugdervaringen.
--	--

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

van Ijzendoorn, M.H., Juffer, F. & Duyvensteyn, M.G.C., (1995). Breaking the intergenerational cycle of insecure attachment: A review of the effects of attachment-based interventions on maternal sensitivity and infant security. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, (2), 225 – 248.

9. beleidsaanbevelingen

Nee

10. Samenvatting

Deze case-study beschrijft een interventie in een gezin met een onveilige gehechte moeder. Op grond van het Gehechtheidsbiografisch Interview op het instituut werd vastgesteld dat de moeder een onveilige mentale representatie van gehechtheid heeft. In een huisbezoek werden tevens video-opnamen van de moeder-kindinteractie gemaakt. Het gedrag van deze moeder werd als weinig sensitief-responsief beoordeeld. Tijdens vier huisbezoeken krijgt de moeder drie vormen van opvoedingsondersteuning. Na de vier interventiesessies werd moeders gedrag in interactie met haar kind als sensitiever beoordeeld. Tijdens de Vreemde Situatieprocedure werd de gehechtheidsrelatie tussen moeder en kind bovendien als veilig beoordeeld. Toch bleek de moeder ook bij de tweede afname van het Gehechtheidsbiografisch Interview een onveilige gehechtheidsrepresentatie te hebben. Mogelijke implicaties van deze resultaten worden in het artikel besproken.